

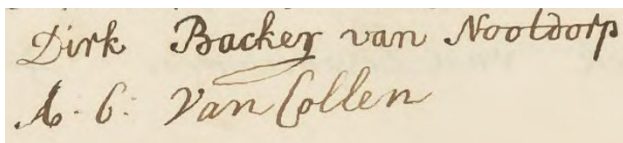
Het Assendelft orgel

In 2022 is het Assendelft-orgel van de Dorpskerk in Nootdorp na restauratie door de firma Gebr. Van Vulpen weer in gebruik genomen.

Een korte historie

In 1763 schonken ambachtsheer Mr. Dirk Backer en zijn vrouw Abigael C. van Collen een orgel aan de Hervormde Kerk. Boven op het orgel staan de wapens van de families Backer (rechts) en Van Collen (links). In het midden zit vaders tijd, voorzien van vleugels ('de tijd vliegt'), die een uurklok draagt. Daarboven is weer een zon aangebracht.

Op 8 september 1763 om half twee werd het orgel in gebruik genomen door een Delftse organist. Het orgel viel echter tegen. "Het speeltuig is tot onzer smerte te licht en droefig van geluid, het is door een slechte meester gemaakt, ziet men nu van agtere. Het was te Arnhem in Gelderland door een van Boldere

gemaakt dog die bijzonder mildaadige Heer en Mevrouw heb een gans anderen eens zo groot wek besteed te maake op den 14 juni 1764 aan een Assendelft orgelmaaker te Leijden. Wij hoope dat het beter zal uytvalle.....".

De Leidse orgelmaker Pieter Assendelft (1714 -1766) is in 1764 gestart met de bouw van het orgel. Na zijn overlijden heeft zijn zoon Johannes (1746-1778) het orgel afgemaakt. Op 9 februari 1769 wordt het eerste geschenk afgebroken. Op 7 oktober van dat jaar komt het nieuwe orgel uit Leiden naar Nootdorp. Op 19 augustus 1770 wordt het tweede nieuwe orgel in gebruik genomen.

De familie Assendelft

De Leidse orgelmaker Pieter Assendelft had twee zoons: Johannes en Samuel. Beiden zijn opgeleid door hun vader tot orgelmaker. Johannes nam na het overlijden van vader Pieter het bedrijf over. Samuel was inmiddels zijn eigen weg gegaan. Van de Assendelfts zijn op dit moment zo'n 30 orgels bekend. Daarvan zijn er helaas maar dertien bewaard gebleven. Johannes zelf heeft voor zover wij weten slechts drie instrumenten gemaakt. Het orgel in Nootdorp is dus een buitengewoon zeldzaam instrument, waarin maar liefst zeven van de twaalf registers origineel zijn.

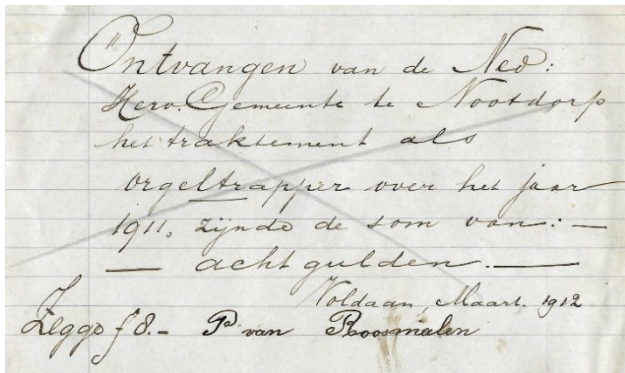
Orgeltrapper

Een orgel heeft winddruk nodig om geluid te kunnen maken. Voordat dit via een windmotor ging werden er zogenoemde orgeltrappers gebruikt.

Een orgeltrapper heeft de taak een orgel te voorzien van constante winddruk. Daartoe staat hij op aan de balgen gemonteerde hefbomen, waarmee hij deze vult met lucht; bij het leeglopen van de blaasbalg wordt de 'wind' het orgel in geblazen.

Sinds eeuwen bleef deze taak voorbehouden aan arme mannen die zo een centje konden bijverdienen. Bij grote orgels zijn meerdere grote blaasbalgen aanwezig en is er dus een volledig team aanwezig om het orgel te voorzien van voldoende lucht. Het werk is soms vermoeiend en menig organist klaagde wel over het feit dat de winddruk niet constant was.

Ook de Nootdorpse Dorpskerk had orgeltrappers in dienst. P. van Roosmalen bijvoorbeeld kreeg in 1912 f 8,- voor een jaar orgeltrappen. Vaak waren er twee

diensten op zondag en dan nog extra diensten tijdens de diverse feestdagen, zeg zo'n 110 diensten, dat komt dus neer op minder dan 8 cent per dienst.

Op 28 februari 1931 trapt W. van de Kooij voor het laatst, er zal dan een elektrische windmachine worden geïnstalleerd. Daarmee kwam in de Dorpskerk een einde aan het beroep van orgeltrapper.

Diverse restauraties

In 1842 zijn herstelwerkzaamheden uitgevoerd door de orgelmaker Wander Beekes. In 1894 werd het orgel door een – tot nu toe – onbekende bouwer overgeplaatst naar de in 1894 nieuwgebouwde kerk. Bij deze gelegenheid is de klaviatuur naar de zijkant verplaatst, waarbij de oorspronkelijke stekermechaniek verwijderd en – vermoedelijk – de dispositie aangepast werd. In de loop der tijd werden ook toonhoogte en stemmingssysteem aangepast aan de moderne tijd: een evenredig zwevende stemming met A=435Hz.

In 1972 werd het orgel door de orgelmakers Gebr. Van Vulpen gerestaureerd. Bij deze restauratie werd de dispositie teruggebracht tot de oorspronkelijke, werden twee van de drie spaanbalgen in ere hersteld,

de speeltafel weer in de achterwand van het orgel geplaatst en de speel- en registermechaniek gereconstrueerd.

In 2017 werd een nieuwe restauratie noodzakelijk. Dezelfde firma voerde de werkzaamheden uit. De balgen werden opnieuw beleerd. De windladen werden gerestaureerd, waarbij de verende ringen op de pijpstocken vervangen zijn door Liegeland-ringen. Overmatige speling op de mechanieken werd verbeterd. Pijpwerk dat door loodcorrosie was aangetast is behandeld en hersteld.

Het klavier voor de restauratie van 1972.

De laatste restauratie

De laatste restauratie is begin 2022 is afgerond. Een belangrijk onderdeel van deze restauratie was het herstellen van de oorspronkelijke toonhoogte. De orgelpijpen moesten verlengd worden naar de oorspronkelijke lengte om zo het oude klankkarakter terug te krijgen. Na het verlengen zijn de orgelpijpen teruggeplaatst en begon het proces van intoneren en

stemmen. De intonatie bepaalt de klank en de stijl van het orgel. Na de voorintonatie in het atelier van Van Vulpen wordt het pijpwerk door de intonateur in klank bijgewerkt en aangepast aan de akoestiek in de Dorpskerk.

Intoneren en stemmen

Na het intoneren is het orgel gestemd en de toonhoogte op A=410Hz gebracht.

STEMMING:	A	410,	1/5	komma
middentoonstemming				
• Dispositie, Manuaal C-e3 : Prestant 16 discant, Prestant 8, Holpijp 8, Fluit travers 8 discant (1972), • Octaaf 4, Roerfluit 4, Quint 3 bas / discant (1972), Octaaf 2, Roerfluit 2 bas / discant (discant 1972) • Mixtuur III bas / discant, Cornet III discant, Trompet 8 (1972, naar J.F. Moureau, Oosterhout) • Pedaal: Trompet 8 - transmissie, aangehangen				

Het orgel anno nu

Tijdens de eerste intonaties deed men een verrassende ontdekking. De klankgeving van het orgel heeft een Gotische / barokke oorsprong van een unieke kwaliteit. Het behoort daarmee tot de absolute top in de wereld!

Hiermee is de restauratie van het orgel in de Dorpskerk afgerond en mag de Protestantse Gemeente van Nootdorp zich gelukkig prijzen met een kostelijk en zeldzaam instrument. Het is een instrument dat het verdient veel bespeeld en beluisterd te worden; zowel in de wekelijkse 's zondagse eredienst als in de concertpraktijk.

Kees Buursink / Henk Rolvink

info@pwnootdorp.nl